

7. teknik kongre

'elektrik enerjisi'

ELEKTRİK KESİMİ İLE İLGİLİ MEVZUATIN ELEŞTİRİSİ

Fazıl ULU

Gültekin TÜRKÖĞLU

1. 1312 SAYILI TÜRKİYE ELEKTRİK KURUMU YASASI

Türkiye'de elektrik üretim, iletim ve dağıtımını kamu hizmetlerinin en önemlisidir. Bu önemli hizmetin tek elden yapılıp yürütülmesindeki yararlar sayılamayacak kadar çoktur. Bu nedenle ülkemizin gereksinimi olan elektriğin üretim, iletim, dağıtım ve satışını yapmak tekeli 1312 sayılı yasa ile TEK'e verilmiştir. Şu kadar ki, üretim ve iletim konusundaki tekel gerçekleşmiş ve bunun yararları herkesçe anlaşılabilir olmakla birlikte, dağıtım ve satış konusundaki amaç istisnaların çokluğu yüzünden henüz gerçekleşmemiş ve bu uygulamanın sakıncaları çok açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Özellikle elektrik dağıtımını işini yapan belediye ve köyler tesislerin işletme ve bakımları için yetişmiş teknik eleman çalıştırma ve yetiştirme olanaklarından yoksundur. Bu yüzden dağıtım şebekesindeki arızalar enterkonnekte şebekeye de sıçramakta ve zarar vermektedir, öte yandan yetersiz ve bakımsız belediye şebekelerinde sık sık ortaya çıkan arızalar sanayiye ve geniş halk kitlelerini tedirgin etmektedir. Ayrıca anılan yönetimler çektikleri gücün karşılığını ödemeyip kendi bütçe açıklarını kapatmak yoluna gittiklerinden TEK'in finansman ve yatırım planları aksamaktadır. En önemlisi de şebekelerini gelişen ekonomik koşullara uygun olarak genişletmedikleri ya da yenilemediklerinden temel mal niteliğinde olan elektrik enerjisinin "ucuz ve güvenilir" olma niteliği kaybolmaktadır. Hem hizmet ve yatırım girişimlerini önleyen bu önemli sakıncaları ortadan kaldırmak hem de 1312 sayılı yasanın açıklanan temel ilkelerini gerçekleştirmek amacı ile bu yasa bazı değişiklikler yapılması zorunluluk kazanmıştır.

Fazıl Ulu, Hukuk Danışmanı., TEK
Gültekin Türkoğlu, TEK

Yapılacak derişiklikle, köylerin elektrikleştirilmesi için günün koşullarına göre yeniden gözden geçirilmesinde yarar vardır. Bunun için, köy dağıtım şebekelerinin TER tarafından devir alınmasıyla çok zor olan işletme ve bakım zorluklarından köylü kurtarılmalı ve devir alınacak tesislerin bedelleri ödenerek diğer hizmetler için bir maddi olanak da sağlanmalıdır. Yeniden yapılacak köy elektrik tesislerinde ise, köylü eski hükümlerin tersine yalnız ayırım noktasından sonraki dağıtım tesisleri için keşif maliyet tutarının % 25'ne katılmalı bu tesisler için ayrıca bir külfet altına sokulmamalıdır.

Köylerin elektrikleştirilmesi ile ilgili diğer bir önemli konu da, Köy Elektrikleştirme Fonu'nun geliştirilerek yeterli duruma getirilmesidir. Fonla ilgili maddede gerekli değişiklik yapılarak fonun yeterli duruma gelmesiyle köylüden alınan katılım paylarının kısa zamanda bütünüyle kaldırılması düşünülmelidir. Böylece diğer alt yapı tesislerinde olduğu gibi elektrikleştirme görevinin de devlet eliyle gerçekleştirilmesi olanağı kendiliğinden yaratılmış olacaktır.

Çağımızda elektrik enerjisinin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda tüm ulusumuzu etkileyen nitelikleri gözönünde tutularak ucuz üretim ve dağıtımını sağlamak üzere hazırlanacak tasarıya gerekli ve yeterli vergi, resim, harç muafliklarının eklenmesi şarttır.

TEK'in çalışma alanı içindeki hizmetlerin büyük bir sorumluluk duygusu ve disiplin anlayışı içinde ve günün 24 saatinde eksiksiz yerine getirilmesi, bu hizmetlerde çalışanların feragatle bazı mahrumiyetlere katlanmaları ile mümkündür. Bu nedenle personelin diğer kurumların personeline farklı çalışması ve farklı bir ücret rejimi ve statüsü içinde düşünülmesinin gereği sanırım tartışma kabul etmez. Anılan bu özellikten dolayı TEK personeli için ek bir tazminat düşünülmelidir.

1.1. 1312 Sayılı Yasada Yapılması Gereken Düzeltmeler

1. Uygulamada görülen noksanlık ve aksaklığı önlemek üzere 3. maddesinin b, c, d ve f fıkraları değiştirilerek "su etüdüleri ve baraj inşaatı" dışında elektrik tesislerinin yapımı TEK'in olanak ve sorumluluğu içine alınmalıdır, c, d ve f fıkraları değiştirilerek TEK'in çalışma konuları ve amaçları daha belirgin bir duruma getirilmelidir.
2. Köylerimizin ekonomik durumları gözönünde tutularak köy elektrikleştirilmesi hizmetlerinin devlet eliyle gerçekleştirilmesini sağlamak ve Köy Elektrikleştirilmesi Fonu'nu geliştirmek üzere 4. madde değiştirilmelidir.
3. Elektrikleştirilmesinde ulusal yarar görülen (sınır köyleri gibi) köylerin katılım paylarının TEK'çe ödenmesi ve fondan öncelikle harcama yapılması için kanunun 5. maddesi yeniden düzenlenmelidir.
4. 6. madde değiştirilerek köy elektrikleştirilmesi proje düzenleme masraflarının fondan karşılanması sağlanmalı ve katılım oranı Z 7'den % 3'e indirilmelidir.

5. TEK'e devredilecek büyük tesisler ve beş yıllık planlarla verilen görevin boyutları gözönüne alınarak TEK'in sermayesi artırılmalıdır (Madde 9).
6. Yürürlükteki 12. maddenin b fıkrasının uluslararası kredi kuruluşları yönünden sakınca yarattığı tesbit edildiğinden, bu fıkra hükmü ile öngörülen en az % 8 gelirin "net sabit değerler üzerinden değerlendirilmesi" yerine "her yıl yeniden değerlendirilecek net sabit değerler üzerinden değerlendirilmesi" temelinin getirilmesi yararlıdır.
7. Yürürlükteki 1312 sayılı yasanın 14. maddesine göre TEK'in yönetim kurulu; genel müdürle kurumun genel müdür yardımcılarında ilgili bakanca belirtilecek birisi, Maliye Bakanlığının inhasıyla Bakanlar Kurulu tarafından atanan bir üye, Bakanlığın (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı) inhasıyla Bakanlar Kurulu tarafından atanan bir üye, olmak üzere dört kişiden oluşmaktadır.
- Kurumun bünyesi dışından yönetim kuruluna atanan üyelerin görev süresinin (3 yıl) sona ermesi yada niteliklerini yitirmeleri nedeniyle görevden alınmalarda yada ölüm, istifa, emeklilik gibi ayrılmalarda, görev yeri hemen boşaldığından kurul en çok üç ve en az iki kişiye düşmektedir. Çoğu zaman Bakanlar Kurulunca yapılan yeni atamalar zaman aldığından 3 kişiye inen kuruldan bir kişinin (geçici görev, hastalık, yıllık izin vb.) özürülü olması durumunda kurumun "en yüksek düzeyde yönetme ve karar organı" işleyemez duruma düşmektedir. Yakın tarihte bu sakınca görüldüğünden kurul üyeliğinin beşe çıkarılmasında zorunluluk vardır.
8. Genel gerekçede açıklanan nedenlere uygun olarak, enterkonnekte sisteme bağlanan belediye, köy ve kamu tüzel kişileri ile elektrik satışı yapan yasayla kurulu diğer kurumların, yürürlükteki 26. maddenin değiştirilerek dağıtım hakkının da TEK'e verilmesini sağlayacak ve tesisleri enterkonnekte şebekeye bağlı bulunmayan belediye, köy ve köy birliklerine, elektrik üretim, iletim ve dağıtım tesisleri kurmak ve işletme ruhsatı vermeye ilişkin aynı maddenin b fıkrasının da günün koşullarına uyacak biçimde yeniden düzenlenmesi gerekir.
9. Tesisleri enterkonnekte şebekeye bağlı olmayan 26. maddenin b fıkrasında yazılı kurumların tesislerini TEK'e kendi istekleriyle devir edebilme yetkisi 27. maddede yapılacak değişiklik ile sağlanmalıdır.
10. TEK personeline TRT'de olduğu gibi bir tazminat verilmesini sağlamak üzere yürürlükteki 35. madde yeniden düzenlenmelidir.
11. 36. maddede yapılacak değişiklik ile çağımızda elektrik enerjisinin ekonomik, sosyal ve kültürel alanları etkileyici temel mal niteliğinin ucuzluğu gerektirmesi ve kamu hizmetlerinin vergilendirilmesinin doğuracağı sakıncalar gözönünde tutularak yürürlükteki bu maddenin yeniden düzenlenmesi, gerekli ve yeterli vergi, resim ve harç bağışıklığının sağlanması zorunludur.

1.2. TEK'in Gereksinimleri Yönünden 1312 Sayılı Yasaya Eklenmesi Gereken Hükümler

- Bugün ülkemiz için en önemli sorun, işletme yöneticisi ve teknik eleman açığının hızla kapatılmasıdır. Bu amaçla yasaya eklenecek ek madde ile TEK'e teknolojik gelişmelerin gereklerine göre yurt içinde ve dışında personel yetiştirilme olanağı sağlanmalıdır.
- Yurdun elektrik enerjisi gereksiniminin karşılanabilmesi personelin her an işe hazır olmasına bağlıdır. Ortaya çıkan arızaların hemen giderilebilmesi için personelin iş saatleri dışında da hemen işe çağırılabilmesi ve gerekli önlemlerin hemen alınabilmesi için hizmet yapıldığı yerde yada çevresinde oturması gerekmektedir. Bu nedenle TEK'e toplu konut yapma yetkisinin verilmesi yararlıdır.
- Devlet ormanları üzerinden geçirilmiş yada geçirilecek enerji iletim hatları ile orman alanları üzerinde kurulacak tesisler için hâlen alınmakta olan geçiş ücretinden vazgeçilmelidir.
- Hazine ve Yerel Yönetim'lere ait olup özel mülkiyete girmeyen taşınmaz mallarla umuma mahsus sülardan TEK'in öncelikle ve ücretsiz yararlanması sağlanmalıdır.
- 1312 sayılı yasanın geçici maddeleri:
 - Ek geçici 2. maddenin başlığı ve a fıkrası köy ve köy birliklerini de kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.
 - Geçici 3. maddenin yürürlükteki e fıkrası tüm maddeyi kapsayacak biçimde maddenin altına aktarılmalı, yeniden düzenlenen bu fıkra ile köy ve köy birliklerinin devir alınacak tesis bedellerinin ne şekilde ödeneceği belirlenmelidir.
 - Geçici 11. madde 4. madde kapsamına alınmalıdır.
 - Eklenecek geçici maddelerle;
 - d.1- Evvelce satınalma yada kamulaştırma işlemine dayanmaksızın köy yada köy birliklerince yapılmış olan elektrik tesisleri için gerekli olan kamulaştırma işlemleri kolay ve uygulanabilir bir çözüme bağlanmalıdır.
 - d.2- Yasanın 4. maddesinde yazılı Köy Elektriklendirme Fonu, evvelce ödenmiş payların geri ödemeye uygun olamadığından geri ödeme yapılamayacağı açıklanmalıdır.

2. DİĞER MEVZUAT

Birinci bölümde belirtilen amaçlara uygun bir yasa değişikliği yapılırken "bu yasaya aykırı hükümler yürürlükten kaldırılmıştır" maddesi de konmalıdır.

Böylece kurulan tekel gereği enerji kesiminde bir mevzuat bütünlüğü de sağlanmış olacaktır.